

Rudolf Allers (1883.–1963.)

Zaboravljeni znanstvenik, filozof i psiholog 20. stoljeća

Želimir Puljić*

Sažetak

Rudolf Allers rođen je u Beču 13. siječnja 1883. godine. Završio je medicinu i studij psihijatrije. Uočio je da se moderna psihologija temelji na scientizmu i materijalizmu, pa je studirao filozofiju u Milanu i "otkrio Tomu Akvinskoga i skolastičku filozofiju". Došao je do uvjerenja da se uz pomoć filozofije može izbjeći krive stavove o čovjeku u psihologiji, posebice u psihoanalizi. Tvrdio je da psihologija nije nastala u "laboratoriju" Wilhelma Wundta ni "na kauču" Sigmunda Freuda, nego u grčkoj filozofskoj misli prije Krista. Savršenije izričaje stekla je kod kršćanskih pisaca srednjega vijeka. Premda je u 20. stoljeću u psihologiji prevladavao duh pozitivizma koji "odbacuje metafiziku", Allers je bio iznimka. Po načelima "vječne filozofije" stvarao je "psihološku utopiju". Priželjkivao je i poticao znanstvenike neka umrežavaju psihologiju i filozofiju. Isticao je da čovjek u sebi nosi svoju budućnost "u formi ideala, nadanja i zadatka, ciljeva i neostvarenih mogućnosti".

Ključne riječi: Rudolf Allers; psihoanaliza; individualna psihologija; scientizam; pozitivizam; katolička psihologija; psihologija i filozofija; srednji vijek; crkva i znanost

Uvod

Rudolf Allers rođen je u Beču 13. siječnja 1883., u obitelji liječnika Marka Allersa, koji je bio Židov, i njegove supruge katolkinje Auguste Grailich. Kršten je u zavjetnoj crkvi u Beču (Votivkirche). Roditelji su se trudili da im dijete primi što bolji odgoj. Poticali su ga da puno čita kako bi stekao što više znanja. Već u mladim godinama bio je kadar govoriti i čitati knjige na tri jezika: njemačkom, francuskom i engleskom, a kad je odrastao tečno je govorio pet jezika. Resila ga je izvanredna erudicija, kao i sposobnost posvetiti se različitim disciplinama i uskladiti ih s općom vizijom čovjeka i svijeta. Preminuo je u Washingtonu 14.

* Prof. dr. sc. Želimir Puljić, nadbiskup zadarski i predsjednik Hrvatske biskupske konferencije. Adresa: Jurja Bijankinija 2, 23000 Zadar, Hrvatska. ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-1158-6188>. E-adresa: zelimir@hbk.hr

prosina 1963. godine. Iako je prošlo tek pola stoljeća od njegove smrti, primjetno je kako je u akademskim krugovima naprosto zaboravljen. Do njegovih knjiga i znanstvenih uradaka teško je doći, pogotovu na hrvatskom.¹ Riječ je o vrlo uglednom psihijatru i psihoterapeutu iz prošloga stoljeća, koji se je kretao u krugu najpoznatijih intelektualaca, filozofa, psihologa, terapeuta svojega vremena. Uz sjajnu akademsku karijeru primio je niz prestižnih nagrada i priznanja.

Prigodom 14. redovite skupštine Austrijskoga liječničkoga društva za psihoterapiju, 24. ožujka 1964., Viktor Frankl održao je uvodno izlaganje. Biranim riječima zahvalnosti velik dio govora posvetio je uspomeni »poznatoga austrijskoga psihoterapeuta Rudolfa Allersa«, koji je preminuo par mjeseci prije skupštine. Svoj nastup Frankl je završio ovako: »Allers nam je sada aktualniji nego ikada prije. Zadužio nas je svojim poznavanjem liječničke struke, kao i otkrićima koja je objavio. Allers nam je dao jako puno i anticipirao psihoterapiju budućnosti« (Frankl, 2001, 213). No, pola stoljeća nakon toga Franklova govora Allers je i dalje ostao po strani. Rijetko su citirana njegova djela, otkrića i razmišljanja. Ipak, ima nekoliko profesora (iz španjolskoga kulturnoga kruga) koji objavljuju na internetskim stranicama svoje uratke nadahnute Allersovim idejama, kao i prijevode njegovih knjiga i članaka (usp. Parenti i Marchesini). Ona su mi bila korisna u prikupljanju potrebnih podataka o tom zaslužnom znanstveniku, koji je neopravdano zaboravljen u naše vrijeme. Služio sam se tom stranicom i uradcima autora koji se trude promicati “katolički profil, stav i nazor” i na psihološkom polju. To su na pr. Magda B. Arnold, Conrad Baars, Martin F. Echavarría, John A. Gasson, Roberto Marchesini, Thomas Verner Moore, Stefano Parenti, Zelmira Seligman, Anna Terruwe i dr. U pozadini njihovih stavova i nazora odliježe jeka Allersova pisma koje je uputio prijatelju fra Agostinu Gemelliju (1936.), u kojem tvrdi kako »katolička medicinska psihologija ima biti sinteza istine o kojoj govore katolička filozofija i teologija.«²

Poznavatelji mladoga Allersa svjedoče kako je već od ranih dana pokazivao osobiti interes za umjetnost, štivo, glazbu i jezike. Nakon završene osmogodišnje i srednje škole s humanističkim usmjerenjem 1902. godine počeo je studirati medicinu. Bio je uvjeren da je »medicina najbolji put u svijet ljudskoga duha«, »dragocjeni ključ kojim se otkrivaju tajne života čovjeka, koje nas potom uvode u dubinu njegove duše« (Titone, 1957, 21). Kao mladi liječnik prisustvovao je i na predavanjima Sigmunda Freuda na sveučilištu u Beču, no psihoanaliza ga ispočetka nije previše zanimala. Kad je 1908. bio imenovan asistentom u Klinici za mentalne bolesti na njemačkom sveučilištu u Pragu, upoznao je Otta Pötzla, koji ga je uveo u psihoanalitičko razmišljanje, pa je uskoro postao »povremeni

1 Ivan Štengl, profesor s Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta u Zagrebu, u članku *Odgajanje senzibilnosti za pitanje smisla: Doprinos misli V. E. Frankl-a smjernicama odgajanju* posvetio je nekoliko stranica i Allersu u poglavlju *Filozofsko utemeljenje odgoja Rudolfa Allersa* (Štengl, 2005, 31–36).

2 »Una psicologia medica cattolica deve essere una vera sintesi delle verità contenute nei sistemi già esistenti [...] Questo lavoro [...] deve essere fatto da medici, specialisti di psichiatria, dunque da scienziati cattolici laici« (Allers, 2019).

sljedbenik psihoanalize«, što je kasnije i sâm priznao (Allers, 1922, 15). Sljedeće godine (1909.), kad je položio ispite iz psihijatrije, prebačen je u Psihijatrijsku kliniku u München, gdje je radio kao pomoćnik s Emilom Kräpelinom, jednim od osnivača moderne psihijatrije.

U Münchenu je odlazio na sastanke društva “filozofskih fenomenologa”, gdje je upoznao Maxa Schelera i njegovu “antropološku teoriju”, koja mu je pomogla da se malo po malo udalji od psihoanalize. Duskora je kao psihijatar počeo poučavati na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Münchenu (1913.). S početkom Prvoga svjetskoga rata, nažalost, prekinuo je predavanja, te je bio poslan kao kirurg s vojskom na bojno polje, gdje je za uspješno zalaganje dobio nagradu Crvenoga križa. Ratno iskustvo, posebice na polju emocionalnih trauma, i proučavanje raznih poremećaja, pružilo mu je očite dokaze kako “pozitivistička psihijatrija“, koja je mentalne bolesti smatrala “bolešću mozga” i pukom posljedicom organskih fenomena, nije bila u mogućnosti objasniti složenost ljudske psihe. Stoga je u tom razdoblju napisao svoju prvu knjigu o »oštećenju lubanje i pastoralnim i kliničkim problemima« (Allers, 1916). U knjizi je prikupio i objavio istraživanja o tjelesnim i psihičkim traumama koje su proživljavali vojnici zbog rana nanesenih vatrenim oružjem. Već u tom prvom uratku lako je opaziti silan napor kojim je autor pokazao put »pronalaženju povezanosti između fizioloških i psiholoških problema«.

1. Kritički o psihoanalizi i individualnoj psihologiji

Po završetku Prvoga svjetskoga rata Allers je predavao na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Beču. Uspijevalo mu je umrežiti nastavu na Sveučilištu s laboratorijskim istraživanjima i privatnom praksom. Kad je prekinuo vezu s Freudom, učlanio se je u Društvo za individualnu psihologiju, koju je osnovao i vodio Alfred Adler. U tom vremenu postao je ravnateljem Centra za medicinsku psihologiju na Institutu za fiziologiju Sveučilišta u Beču, gdje se je posvetio studiju poučavanja i prakse u psihoterapiji. Iako je prihvaćao Adlerovu kritiku psihoanalize, činilo mu se je kako ta kritika nije bila dovoljno snažna u pogledu antropologije i nekih drugih njezinih zabluda. Zbog toga je bio nezadovoljan, pa se je skupa s prijateljem Oswaldom Schwarzom počeo distancirati od skupine Adlerovih sljedbenika. Kad im se je duskora pridružio i mladi Viktor Frankl, svi su bili otpušteni iz Adlerova društva (1927.). Allers je došao do uvjerenja kako svaka psihološka i psihijatrijska teorija mora imati čvrstu antropološku osnovu: »Sve mi je više bilo jasno da teorija i praksa psihijatrije u većoj mjeri ovisi o ideji i shvaćanju ljudske naravi. A način na koji psihijatar ima misliti o problemima i zadacima velikim dijelom ovisi o tom kako gleda na ljudsku narav; za to mu je potrebna filozofija« (Allers, 1961, x).

Iako je jedno vrijeme slušao predavanja iz psihoanalize, te se je bavio i Adlerovom individualnom psihologijom, Allers je brzo uočio da psihologija koja se temelji isključivo na eksperimentalnom scientizmu i psihoanalitičkom materijalizmu postavlja krive temelje gledom na poimanje i razumijevanje ljudske naravi.

Kad je nakon razlaza s Adlerom pošao u Milano studirati filozofiju na Katoličkom sveučilištu Gemelli, otkrio je da bi antropologija sv. Tome Akvinskoga mogla biti ključ kako ukloniti pogrešne stavove psihologije, koja je bila pod velikim utjecajem Sigmunda Freuda i drugih krivih i pogrešnih nazora o čovjeku.

Kad je diplomirao filozofiju (1934.), zapisao je: »Što se više bavim današnjim problemima, to sam sve više uvjeren kako *philosophia perennis* nudi potrebna načela za rješavanje svih pitanja« (Titone, 1957, 31). Bio je duboko uvjeren kako *philosophia perennis*,³ filozofija svetoga Tome Akvinskoga može biti dobro polazište za objektivno proučavanje ljudske prirode, te pružiti dobre i potrebne temelje za psihologiju i psihijatriju. A to je uvjerenje ovako izrazio: »Tijekom rata 1914.–1918. u vrijeme boravaka u vojnim bolnicama poraslo je moje uvjerenje kako tomistička filozofija nudi najpogodniji temelj za razvoj filozofske antropologije kao osnovu teorije o onom što je normalno i abnormalno u psihi čovjeka« (Titone, 1957, 27). Allers je uz to imao prigodu u Milanu upoznati se i s preventivnom odgojnom metodom sv. Ivana Bosca, koja mu je bila osobito interesantna i korisna za studij o razvoju ljudske naravi. Družio se je i bio prijatelj s poznatim teologom Hansom Ursom von Balthasarom, kao i sa svetom Edith Stein, od koje je neka djela preveo na engleski, a njezine tekstove obilno koristio tijekom svojih predavanja.

Allers je oštro kritizirao Freudovu metodu i antropologiju. Nasuprot ideji “podijeljenoga čovjeka” na unutarnjem i na izvanjskom planu, Allers je pisao o “čovjeku kao cjelini”, te je pokazao da je čovjek unutra tako povezan da ga nije moguće “cijepati i razdvajati”. Ne može se, naime, mijenjati, cijepati ili modificirati neke od njegovih dijelova a da to ne ostavi utjecaja i na druge dijelove. Isto tako čovjek je usko povezan i sa svijetom oko sebe, pa ga nije moguće znati i proučavati a da se ne istraži njegova “povijesna cjelovitost”. To znači kako je za njegovo poznavanje sadašnjega stanja potrebno imati u vidu njegove odnose s okolnim predmetima i ljudima. Njegov suvremenik Švicarac Ludwig Binswanger (1881.–1966.), koji je završio medicinu i psihijatriju, pokušao je u svojoj praksi i teoriji povezati fenomenologiju njemačkoga filozofa Edmunda Husserla (1859.–1938) s egzistencijalizmom drugoga njemačkog filozofa Martina Heidegera (1889.–1976.). To povezivanje formulirao je pojmom *Daseinanalysis* (“analiza postojanja”). No, da bi se ta analiza mogla cjelovito obaviti i razumjeti, Binswanger je došao do zaključka kako je nužno integrirati tri stvari, za koje je uporabio tri njemačke riječi: *Eigenwelt*, *Mitwelt* i *Umwelt*, a to znači »vlastiti svijet, svijet odnosa s drugima i okolni svijet« (Hergenhahn i Henley, 2013, 539), što Freudova psihoanaliza nije ni pokušavala učiniti.

3 O pojmu “vječne filozofije” moguće je naći podrobno tumačenje u članku Stjepana Zimmermann (1930) *Philosophia perennis — od sv. Augustina do danas*. Zanimljiva je kratka definicija koju je u svojem uratku pod naslovom *Philosophia perennis* objavio blaženi Ivan Merz (1926): »Sv. Toma Akvinac, jamačno najveći um svih vjekova, podigao je upravo divovsku zgradu na osnovici Aristotelova sustava i tu je zgradu jasno razvrstao i sam ju još nadogradio. Filozofiju Aristotela i sv. Tome nazivamo imenom ‘philosophia perennis’ (vječna filozofija). To je filozofija zdrava razuma, koja nepromijenjena sebi krči put kroz vjekove... Tu filozofiju zdravog razuma preuzela je Crkva Božja.«

Svoje kritičke stavove prema psihoanalizi Allers je opisao u knjizi s naslovom o „uspješnoj pogriješci“ koju je objavio 1940. godine. Prema njegovu mišljenju psihoanaliza je utemeljena »na gruboj logičkoj pogriješci« jer, uzima zdravo za gotovo ono što tvrdi, a pri tom pokušava potajno uvesti predrasude u svoja razmišljanja »da bi se dobilo dojam da su te ideje rezultat činjenica i načela« (Allers, 1940, 33).⁴ Toj gruboj logičkoj pogriješci Allers dodaje oštru kritiku Freudova materijalističkoga stava o čovjeku, pa veli kako »psihoanaliza stoji i pada s materijalizmom«, a »hedonizam i subjektivizam njezine su druge dvije prepoznatljive osobine« (Allers, 1940, 255).⁵ Osim psihoanalize Allers je, kako smo spomenuli, upoznao i oduševio se učenjem i idejama Alfreda Adlera, pa se je priključio Društvu individualne psihologije. Predavajući na psihijatriji, Allers je uočio dosta stvari u kojima se nije mogao složiti s Adlerovom psihologijom. Odlučio je predstaviti neke svoje primjedbe i razlike, u čemu ga je podržao prijatelj i kolega Oswald Schwarz.⁶ Bio je osobito zahvalan za druženje s članovima Individualne psihologije, gdje je upoznao brojne znanstvenike, među kojima Karla Novotnya⁷ i Viktora Frankla.⁸

Američki liječnik i psihijatar Francis Braceland posjetio je 1935. Allersa u Beču. Taj je posjet bio vrlo važan za Allersovu budućnost. Braceland je poznao Allersova djela i divio se njegovu »širokomu humanističkomu znanju o psihologiji, povijesti, matematici, psihijatriji i glazbi« (Collins, 1964, 284). On je zapravo i odgovoran što se je Allers s obitelji preselio u Washington kad je politička situacija u nacističkoj Njemačkoj postala za Židove nepodnošljiva. Na poticaj profesora Ignacija Smitha, dekana Filozofskoga fakulteta na Katoličkom sveučilištu u Washingtonu, da preuzme predavanja studentima filozofije, Allers je prihvatio poziv, te na tom sveučilištu predavao filozofiju punih deset godina. Nakon toga preselio se na sveučilište u Georgetownu, gdje je kao profesor filozofije završio svoju karijeru. Posljednje godine života zbog lošega zdravlja proveo je u

4 »La psicoanalisi si basa su di un errore logico grossolano: più di una volta, dà per scontato ciò che sostiene di provare e furtivamente introduce le sue idee preconcelte nei suoi ragionamenti così da dare l'impressione che quelle idee siano il risultato di fatti e di principi evidenti.«

5 »A causa del suo materialismo, la filosofia di Freud e della sua scuola è, in ciò che concerne l'etica, un semplice edonismo. Si aggiunge ad un estremo soggettivismo che inoltre chiude gli occhi dello psicoanalista verso fatti e verità oggettive. A causa del suo soggettivismo essa è impersonale ed ignora l'essenza della persona umana.«

6 Oswald Schwarz (1883.–1949.) austrijski je psiholog koji je s kolegom i prijateljem Rudolfom Allersom utemeljio 1927. psihosomatsku medicinu. Predavao je od 1919. urologiju na Sveučilištu u Beču, ali zbog židovskih korijena odselio je u Englesku 1934. godine, gdje je živio do svoje smrti.

7 Karl Nowotny (1895.–1965.) bio je poznati austrijski liječnik, neurolog, psihijatar, član društva Adlerove individualne psihologije i docent na sveučilištu u Beču. Između brojnih njegovih knjiga najpoznatija je *Handbuch der Individualpsychologie* ("Zbornik individualne psihologije", München, 1926.).

8 Mnogi vele za Viktora E. Frankla (1905.–1997.) da je bio "heroj, mučenik i veliki mislilac". Tijekom Drugoga svjetskoga rata deportiran je sa ženom i roditeljima u logor Auschwitz, gdje je proživio patnje logora i osjetio neodoljivu potrebu priopćiti ljudima što je tamo naučio. Tako je nastala knjiga *Zašto se niste ubili* (Zagreb: Oko tri ujutro, 1997.) s terapijskim pravcem logoterapije, koja uči da se smisao života može pronaći: stvarajući neko djelo, ljubeći druge i trpeći.

domu Carroll Manor u Hyattsvilleu, o kojem su skrbile časne sestre karmelićanke. Obolio je od teške upale pluća i preminuo u Georgetownu 14. prosinca 1963. u 80. godini života.

2. *Medicina i psihologija trebaju surađivati s filozofijom i teologijom*

Svojevremeno je sveti Ivana Pavao II. (1987), na susretu s članovima sudišta Rimaska Rota 1987., rekao kako »antropologija brojnih psiholoških pravaca modernog doba u svojoj cjelini nije spojiva s bitnim elementima kršćanske antropologije, jer je zatvorena vrijednostima i značenjima koji omogućuju čovjeku da se usmjeri u ljubavi prema Bogu i bližnjemu«. Robert Marchesini priredio je knjigu o Allersu u kojoj je opširno opisao odnos Katoličke crkve i psihologije (Marchesini, 2009). Javnost je vrlo malo upoznata s doprinosom i nasljedem Crkvenoga Učiteljstva na području psihologije. Zbog toga je psihologija postala »plodnim terenom oporbe crkvenomu učenju«. Stvoreno je mnijenje kako »vjera nema što raditi sa psihologijom«, pa bi Crkva trebala »prilagoditi svoje učenje« najnovijim otkrićima iz psihologije. Oni uz to misle kako u crkvenim dokumentima ima stvari koje treba »premisлити, popraviti⁹ i dopuniti«. Premda je papa Ivan Pavao II. u prvoj enciklici objasnio kako »Krist objavljuje čovjeku punu istinu o njemu« (RH 10), nerijetko se tvrdi i piše kako je upravo crkveno učenje često »smetnja u traganju za znanstvenom istinom«.

Marchesini stoga piše da je oskudan broj autora koji bi htjeli »povezati psihologiju s katoličkim učenjem« (Marchesini, 2009, 28) te dodaje da srećom nismo bez nade. Ima jedno ime, veli on, koje se ne spominje među psiholozima. To je Rudolf Allers, koji, nažalost, nije potpuno dovršio svoje djelo. Ali, dao je »metodu i udario temelje na kojima se može graditi takva psihologija« (Marchesini, 2009, 31). On je u prvoj polovici 20. stoljeća "otkrio" da su različiti pristupi proučavanju čovjeka nastali zbog krivoga antropološkoga pristupa u psihologiji (Allers, 1940), posebice u psihoanalizi, koja ima »krivu, smutljivu i zavodljivu teoriju o ljudskoj naravi«, piše on svojemu prijatelju Gemelliju. Stoga je psihoanaliza »neprikladna i pogrješna«, pa nam je potrebna »katolička psihologija« koja će zastupati »kršćansku antropologiju i njezine temeljne istine i načela« (Allers prema Marchesini, 2009, 33).¹⁰

9 Roberto Marchesini nabraja one koji su smatrali da Crkva treba "prilagoditi svoje učenje" s najnovijim otkrićima u psihologiji. To su belgijski benediktinac Gregorie Lemerrier, kojega je Kongregacija za nauk vjere opomenula zbog psihoanalitičkoga učenja, pa je 1967. napustio sveti red, te njemački teolog Eugen Drewermann, koji je kao profesor uveo psihoanalizu za tumačenje Biblije. Nakon opomene sveden je na laički stalež. Uz tu dvojicu Marchesini navodi i profesora iz Trevisa don Giuseppea Mazzocata, koji je mišljenja kako teoretski postav kršćanske antropologije ima biti nadopunjen najnovijim psihološkim istraživanjima (usp. Mazzocato, 2004, 63).

10 Iz pisma Rudolfa Allersa fra Augustinu Gemelliju: »Una psicologia medica cattolica deve essere una vera sintesi delle verità contenute nei sistemi già esistenti [...] Questo lavoro deve essere fatto da medici, specialisti di psichiatria, dunque da scienziati cattolici laici.«

Brojni autori, koji su izišli iz “filozofskoga skuta” Tome Akvinskoga (1225.–1274.) i njegove skolastike,¹¹ kao i predstavnici drugih znanosti o čovjeku i svijetu, služili su se njegovim misaonim dostignućima u vidu boljega razumijevanja svega što se tiče čovjeka i drugih srodnih znanstvenih pitanja i procesa.

Valja se, međutim, podsjetiti kako je s pojavom “racionalizma i pozitivizma” skolastička filozofija “gurnuta u stranu”. Dapače, postala je “predmetom otklanjanja i prijezira”, a to traje sve do naših dana. Takvo je stanje plod “misaonih i drugih prevrata”, revolucija i kontrarevolucija, koje su se “udružile” u radikalnom netrpeljivom odbijanju svega što “miriše na srednji vijek”. Toliko je toga rečeno i napisano protiv “mračnoga srednjovjekovnoga doba” da se i danas misli, piše i govori kako tada »nije bilo moguće ništa studirati o čovjeku« (Luccio, 1980, 40).¹² A »znanost i znanstvenost«, tvrde »promotori novih istina«, plod su »laboratorija i modernih eksperimenata novoga doba«.

Stoga valja odati priznanje Rudolfu Allersu i njegovim prijateljima i štovateljima, koji su prepoznali važnost upravo skolastičke filozofije za studij humanističkih znanosti, posebice psihologije. Nije, dakle, psihologija nastala u laboratoriju eksperimenata Wilhelma Wundta (1832.–1920.), koga zbog toga brojni teoretičari nazivaju “ocem moderne psihologije”. Isto tako ni klinička psihologija i psihoterapija nisu se “rodile na kauču” Sigmunda Freuda (1856.–1939.). I teoretska i klinička psihologija vuku svoje korijene iz davnih vremena, još iz grčke filozofske misli, koja je oblikovana nekoliko stoljeća prije Krista. Svoje pak savršenije izričaje stekla je u djelima kršćanskih pisaca tijekom srednjega vijeka. No, navala plimnoga vala scientizma i pozitivizma, posebice nakon Francuskoga veleprevrata (1789.), ostavilo je vidnoga traga na području znanosti i kulture.

Ideologija scientizma, naime, u svojim obrazloženjima diže eksperimentalnu znanost iznad drugih načina tumačenja, pa »daje prednost prirodnim nad društvenim znanostima«. Dapače, tvrdi kako »društvene znanosti nisu prave znanosti, jer ne dolaze do istine putem metoda prirodnih znanosti«. U tom vidu, tvrde oni, riječ je o »mišljenju, stajalištu i vjerovanju«, a ne o znanosti. Scientizam je osobito bio raširen u 19. stoljeću, kada se naglašavana “vjera u napredak znanosti” i govorilo se je kako će se »opći napredak dogoditi samo razvojem prirodnih znanosti«. Zbog toga neki pišu da se je »znanost pretvorila u religiju«. Pozitivi-

11 Učiteljstvo Crkve stoga je uvažavalo i preporučivalo “skolastičku filozofiju sv. Tome”, a pape su ga, imajući u vidu značenje njegova djela, nazivali imenima poput: Zajednički Naučitelj (*Doctor Communis*) od 1317., Andeoski Naučitelj (*Doctor Angelicus*) od kraja 15. stoljeća te Naučitelj Crkve (*Doctor Ecclesiae*) od 1567. godine. Sveti Ivan Pavao II., u govoru na Papinskom sveučilištu Angelicum 17. studenoga 1979. godine, nazvao je Tomu Akvinskoga Naučiteljem Čovječnosti (*Doctor Humanitatis*).

12 »Per molti secoli il pensiero umano occidentale ha escluso che l'uomo potesse essere oggetto di indagine scientifica. [...] Questa impossibilità affermata di studiare l'uomo è tipica del pensiero cristiano medievale. [...] Il pensiero medievale è infatti del tutto alieno dallo studio dell'uomo, di cui nega addirittura la possibilità.« Tako, eto, govore i pišu znanstvenici 20. stoljeća u udžbenicima koje preporučuju i po njima provjeravaju znanje svojih studenata. Nije teško pretpostaviti s kakvim će idejama i mislima poći u život današnji slušači svojih suvremenih profesora. Možemo samo pretpostaviti gdje i kako će završiti pisci iz toga “mračnoga” razdoblja, poput Tome Akvinskoga i drugih.

zam s druge strane bio je filozofski pravac koji je osnovao francuski matematičar i filozof Auguste Comte (1798.–1857.). Taj pravac odbacuje metafiziku i apstraktnu spekulaciju, a smatra iskustvo »jedinim izvorom pozitivne spoznaje«. Ljudska misao prema Comtu treba »prijeći iz teološke i metafizičke faze u pozitivnu fazu i posvetiti se proučavanju pozitivno utvrđljivih činjenica«. Prema njemu, sve znanosti, od »matematike preko astronomije, fizike, kemije i biologije, konvergiraju prema znanosti o ljudskim društvenim odnosima, tj. prema sociologiji«, koja ima za svrhu »organizaciju društva na načelima pozitivnih znanosti«. Stoga Comte zastupa mišljenje da »filozofi pozitivisti« trebaju imati »vodeću ulogu u životu društva i zajednice«. Posljedice širitelja ideja, zaključaka i teorija scientizma i pozitivizma i danas se osjećaju. Nije nikakva novost reći kako su spomenuti "naprednjaci" uvelike doprinijeli stvaranju negativnoga stava prema "razdoblju srednjega vijeka", posebice prema skolastičkoj filozofiji, pa još uvijek to vrijeme kolokvijalno i znanstveno opisuju »kao mračno i nazadno doba«.

3. Crkva nije u srednjem vijeku odbacivala klasičnu antičku znanost

Vidjeli smo da Allers naglašava kako bi doprinos skolastičke filozofije i metafizike Tome Akvinskoga s jasnom antropologijom mogao biti dragocjen doprinos za plodotvornu suradnju sa psihologijom, ne samo u vidu psihološkoga istraživanja, nego i boljega razumijevanja čovjeka i njegove naravi. Međutim, pojava racionalizma, pozitivizma i scientizma gurnula je skolastičku filozofiju "u stranu" i stvorila je »radikalni otklon i netrpeljivost« prema svemu što je "mirisalo na srednji vijek". Možda je tu i razlog zašto je uvaženi znanstvenik Rudolf Allers, koji je uočio i prepoznao važnost skolastičke filozofije za studij humanističkih znanosti, posebice psihologije, također "ostao po strani", nepoznat u krugovima suvremenih kulturnjaka i nepriznat među današnjim znanstvenicima. Predstavnici pozitivizma i scientizma, koje se prikazuje i "prodaje kao naprednjake", doprinijeli su da se stvorio negativan stav prema skolastičkoj filozofiji i srednjemu vijeku kao "mračnom i nazadnom vremenu" povijesti.

Ne namjeravam šire osvrtni se na to razdoblje, koje je počelo padom Zapadnoga Rimskoga Carstva (476.) i završilo 1492. godine, kada je Kolumbo otkrio Ameriku. Budući da je razdoblje srednjega vijeka obuhvaćalo vremenski period od tisuću godina, uglavnom s negativnom konotacijom, učinilo mi se korisnim reći par riječi o doprinosu Katoličke crkve i skolastičke filozofije na polju znanosti i školstva, odgoja i obrazovanja. Dobro je s tim u vezi pogledati nekoliko priloga Ante Vučića¹³ u kojima je pokazao da crkveni oci nisu odbacivali klasičnu antičku znanost. Dapače, znanost kakvu danas poznajemo proizišla je iz judeo–kršćanskoga vjerovanja u Stvoritelja i autonomnost prirode.

Često se, naime, može čuti ili pročitati kako je u antici "cvjetala znanost", potican je znanstveni, racionalni način razmišljanja i težilo se je k empirijskomu

13 Usp. Vučića 2018a; 2018b; 2018c; 2018d; 2018e; 2018f.

istraživanju prirode. Stoga je u to vrijeme »društvo stalno napredovalo i otkrivalo nove stvari o svijetu i svemiru«, a to je zatim »vodilo čovječanstvo prema boljoj budućnosti«. No, u to doba dok je znanost “cvjetala”, tvrde “naprednjaci”, pojavila se je skupina kršćana koji je zakočila proces napretka. Oni su »tijekom prva tri stoljeća preuzeli primat na području grčko–rimske kulture« te tako »zaustavili napredak znanosti za nekih tisuću godina«, sve do pojave prosvjetiteljstva, scien- tizma i pozitivizma.

Na stranu to što se je uhodalo tako zboriti o mračnom srednjem vijeku, tali- janski spisatelj Antonio De Lorenzo (s. a.) u jednom je svojem uratku pokušao “tomu usuprot” nabrojati pozitivne elemente koji su obilježili to razdoblje. Izme- du ostaloga, on navodi kako su se tada “rodile općine” u kojima je ostvarivana demokracija, osnivana sveučilišta u kojima je prenošeno znanje, posebice iz me- dicine, prava i teologije. Nastao je i razvijao se monetarni sustav, poput današnjih banaka.

Posebice je besmislena tvrdnja da je vrijeme srednjega vijeka bilo mračno jer je Crkva “kočila znanost”. Naprotiv, svi dokumenti iz toga razdoblja govore kako je Crkva njegovala znanje, osnivala škole i sveučilišta, a samostani su bili velikim dijelom i “tehnološka središta”. Veći pak dio znanstvenika iz toga vremena po- tjecao je iz crkvenih redova.

4. Crkva je u teškoj razdoblju povijesti “palila svjetiljke znanosti”

Povjesničari obično tvrde kako je vrijeme ranoga srednjega vijeka (476.– 1000.) bilo jedno od najturbulentnijih razdoblja u europskoj povijesti. Naime, zapadni dio Europe uslijed velike seobe naroda prestao je postojati (476.), što je bio početak srednjega vijeka. Tijekom sljedećih pet stoljeća doseljavali su se novi narodi i organizirali svoje države na ruševinama Rimskoga Carstva: Vizigo- ti, Ostrogoti, Burgundi, Franci, Vandali, Slaveni, Avari, Langobardi. Završetak seobe doveo je u Panoniju Mađare, a Vikinzi su pustošili obalna područja gotovo čitave Europe. To je zapravo potpuno izmijenilo etničku sliku Europe, te ucrtalo »obrise današnjega staroga kontinenta« (Vučić, 2018b). Premda je velika seoba naroda uzrokovala »opadanje znanstvenih institucija i pismenosti«, Crkva je u to doba čuvala i širila znanje, posebice preko brojnih samostana u kojima su vrijedni redovnici prepisivali sve što im je bilo dostupno, te postali »čuvari obrazovnoga sustava«, koji se je temeljio na onom poznatom sustavu iz antike: sedam slobod- nih vještina podijeljenih u dvije velike cjeline: *trivium* (gramatika, logika i reto- rika) i *quadrivium* (aritmetika, geometrija, astronomija i glazba) (Vučić, 2018b).

Čudno je, stoga, da neki još i danas misle, govore i pišu kako je Crkva u ra- nom srednjem vijeku kočila obrazovanje i znanost. Poznato je da su ljudi u doba srednjega vijeka bili dobro informirani i u praktičnoj primjeni uvedeni u ono što su znali i učili. To se najbolje pokazalo u gradnji crkava u ranom srednjem vijeku u kojima se vidi da su graditelji dobro poznavali matematiku i fiziku, koje su bile neophodne za ostvarenje takvih građevina. Uz poznavanje matematike i fizike,

oni su bili također dobro upućeni i u astronomiju. Klasičan primjer arhitekture, koja je građena po zakonima fizike i matematike naša je crkva sv. Križa u Ninu.

Zanimljivo je kako se još i danas širi mit o srednjem vijeku kao o “najtamnijem periodu povijesti”, te da je upravo Crkva za to kriva. Vidjeli smo kako su se crkveni oci iz ranoga srednjega vijeka trudili pokazati da »znanost treba biti pomoćnica teologije« te da se »bez poznavanja prirode i njezinih zakona ne može izučavati Sveto Pismo«. Takav pozitivan stav prema znanosti urodio je nastankom »katedralnih škola po gradovima«. Bez imalo pretjerivanja može se reći da je Crkva u tom “mračnom srednjem vijeku”, posebice od 13. do 15. stoljeća postavila temelje suvremene znanosti i obrazovanja. Prva sveučilišna središta u Bologni (1088.), Parizu (1160.) i Oxfordu (1167.) organizirala su se u cehove s nazivom *universitas*. Do kraja srednjega vijeka diljem Europe osnovano je preko šezdeset takvih institucija, među kojima i u Zadru (1396.), koje se računa kao prvo sveučilište na prostoru današnje Hrvatske (djelovalo je do 1807., kada su ga ukinule okupacijske francuske vlasti).

Glavni osnivači i pokrovitelji sveučilišta bili su pape, biskupi i svjetovni vladari. Papa je u 13. stoljeću bio »jedina vlast koji je nekom učilištu dodjeljivala status *studium generale*« (Vučić, 2018d). Kurikul sveučilišta temeljio se je na Aristotelovoj filozofiji prirode i na predmetima iz skupine *quadrivium* nekadašnjih slobodnih vještina: aritmetika, geometrija, astronomija i teorija glazbe. Kurikul je bio identičan na svim sveučilištima, uz neke male regionalne razlike. Takva uniformnost, zajedno s činjenicom da je latinski bio službeni jezik, omogućili su izrazitu mobilnost profesora i studenata. Tako je prvi put u povijesti ostvaren “međunarodni obrazovni standard”. Čini se kako je suvremena Europa počela ponovno težiti k tomu stvaranjem “bolonjskoga programa” za sveučilišta diljem Europe, kao i većom razmjenom studenata (Erasmus program).

Ovim kratkim osvrtom na srednji vijek učinilo mi se potrebnim pokazati kako taj srednji vijek nije tako “mračan” i zaostao, kako je često predstavljen u knjigama i školskim udžbenicima. Dapače, njegova težnja za razvojem obrazovanja i znanosti bila je veliki obol onomu što smo naslijedili, kako na polju odgoja i obrazovanja, tako i na polju znanosti i kulture. Posebice valja opovrgnuti nepravednu osudu na račun Crkve da je ona u to doba “kočila znanost i napredak”. Naprotiv, ona je ne samo poticala znanstvene, odgojne i kulturne programe, nego je financirala i podržavala obrazovanje, odgoj i kulturu, te osnivala škole i sveučilišta diljem Europe. Sve je to služilo ljudima na korist, društvu za napredak, a vjeri i Crkvi na ponos i radost.

Zaključak

Veliki znanstvenik Rudolf Allers nakon više godina traženja i propitivanja otkrio je bogatstvo skolastičke filozofije i oduševio se metafizikom Tome Akvinskoga, koja pruža jasnu antropologiju i viziju o čovjeku. Trudio se je i nastojao da psihologija iskoristi dragocjeni poklad i doprinos skolastičke filozofije u vidu plodotvorne suradnje, ne samo na polju psihološkoga istraživanja, nego i na polju

boljega razumijevanja čovjeka, njegove naravi, svrhe života i rada. Uz proučavanje čovjeka u svim njegovim pojavnostima posebice je volio promatrati one vidike ljudskoga djelovanja koji ga čine osobitim bićem, a različitim od životinjskoga svijeta. Kao filozof i psiholog posebice se zanimao za ljudske sposobnosti razuma, misli, mašte, komunikacije, intuicije i umjetničkoga stvaralaštva. Stoga, kao znanstvenik i filozof nije prihvaćao uhodanu formulu pozitivizma i scientizma, po kojoj čovjek ne bi bio »ništa drugo nego skup mišićnih grčenja, unutarnjih i vanjskih reakcija«, a zanemarivane su njegove tipične osobine: volja, razum, vjera i osjećaji.

Može na prvi pogled izgledati kako je Allersov trud ostao “glas vapijućega u pustinji”. Jer, kao znanstvenik “stavljene je u stranu” te je ostao »nepoznat u krugovima suvremenih kulturnjaka« i »nepriznat među današnjim znanstvenicima«. Njegov glas nije uspjela zastrašiti ni ušutkati mašinerija “znanstvenoga pozitivizma”, koji prihvaća samo ono što “ulazi u njegove kalupe”. Jeku toga glasa moguće je pronaći na nekim portalima i u nekim fakultetskim kružocima i sveučilištima diljem Europe i Amerike.

Poznato je da scientizam preferira eksperimentalne znanosti pred društvenima. Pozitivizam, s druge strane, smatra da je iskustvo jedini izvor pozitivne spoznaje, pa odbacuje svaku metafiziku i apstrakciju. Freudova “analiza neurotičnoga karaktera” osvojila je katedre psihologije diljem svijeta. A proučavanje i obilježja “zdravih, normalnih i zrelih osoba” nije privukao nikakvu pozornost. To je, čini se, ostavljeno utopistima i futurolozima, kojih je u 20. stoljeću sve manje i manje. Psiholog Rudolf Allers u tom je bio prava iznimka. Oslonjen na načela “vječne filozofije”, kako su nazivali skolastiku i tomizam, on je bio jedan od onih koji je stvarao i razvijao “psihološku utopiju”. Vjerovao je u mogućnost napretka, poboljšanja i popravljivanja kako pojedinaca, tako i društvenih skupina. Predosjećao je i priželjkivao na horizontu ljude otvorena duha koji će umrežiti psihologiju i filozofiju, kao i druge humanističke znanosti kako bi pomogli ostvarenju čovjeka i svih njegovih mogućnosti.

Njegova vizija i pogled na čovjeka i društvo može izgledati pomalo “iluzorno i neostvarivo”. No, on se nije umarao isticati da čovjek u sebi nosi svoju budućnost »u formi ideala, nadanja, obveza, zadataka, ciljeva, neostvarenih mogućnosti i poslanja«. Ovaj uradak o Allersu želio bi biti skromni obol “tihoj polifoniji” onih koji drže da je čovjek za “veće stvari stvoren” (I. Loyolski) i da ne može hodati “malen ispod zvijezda” (Antun B. Šimić).

Literatura

- Allers, Rudolf (1916). *Über Schadelshüsse: Probleme der Klinik und der Fürsorge*. Berlin: Springer.
- Allers, Rudolf (1922). *Über Psychoanalyse: Einleitender Vortrag mit daranschliessender Aussprache im Verein für angewandte Psychopathologie und Psychologie in Wien*. Berlin: S. Karger.
- Allers, Rudolf (1940). *The Successful Error: A Critical Study of Freudian Psychoanalysis*. New York: Sheed–Ward.

- Allers, Rudolf (1961). *Existentialism and psychiatry: Four lectures*. Springfield: Charles C. Thomas.
- Allers, Rudolf (2019). Problemi della psicoterapia. U Stefano Parenti i Roberto Marchesini (ur.), *Psicologia e Cattolicesimo* (8. veljače). URL: <https://psicologiacattolicesimo.blogspot.com/2019/02/ancora-una-volta-torniamo-rudolf-allers.html> (3.4.2022.)
- Collins, James (1964). The Work of Rudolf Allers. *New Scholasticism*, 38(3), str. 281–309.
- De Lorenzo, Antonio (s. a.). Quali sono stati alcuni aspetti positivi del Medioevo? *Quora*. URL: <https://it.quora.com/Quali-sono-stati-alcuni-aspetti-positivi-del-Medioevo> (5.4.2022.)
- Frankl, Viktor E. (2001). *Logoterapija medicina dell'anima*. Milan: Gribaudo.
- Hergenhahn, B. R.; Henley, Tracy (2013). *An Introduction to the History of Psychology*. Belmont: Cengage Learning.
- Ivan Pavao II. (1987). L'incapacità psichica e le dichiarazioni di nullità del matrimonio. Discorso al Tribunale della Rota Romana. *Acta Apostolicae Sedis*, 79, 1453–1459.
- Lindberg, David C. (2008). The medieval Church encounters the classical tradition: Saint Augustine, Roger Bacon, and the handmaiden metaphor. U: David C. Lindberg i Ronald L. Numbers (ur.), *When Science and Christianity Meet* (str. 7–32). Chicago: Chicago University.
- Luccio, Ricardo (1980). Le origini della psicologia. U: Paolo Legrenzi (ur.), *Storia della psicologia* (str. 31–72). Bologna: Il Mulino.
- Marchesini, Roberto (2009). Rudolf Allers, psicologo cattolico. U: Rudolf Allers, *Psicologia e Cattolicesimo* (str. 28–33). Crotone: D'Ettoris.
- Mazzocato, Giuseppe (2004). *Malattia della mente o infermità del volere?* Milano: Glossa.
- Merz, Ivan (1926). *Philosophia perennis. Dački orao*, 4, str. 9–12.
- Parenti, Stefano; Marchesini, Roberto (ur.). *Psicologia e Cattolicesimo*. URL: <http://psicologiacattolicesimo.blogspot.com/> (3.4.2022.)
- RH. *Redemptor hominis*. (4. ožujka 1979.) Ivan Pavao II., *Redemptor hominis: Otkupitelj čovjeka*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1997.
- Štengl, Ivan (2005). Odgajanje senzibilitnosti za pitanje smisla: Doprinos misli V. E. Frankl–a smjernicama odgajanja. *Metodički ogledi*, 12(1), str. 25–54.
- Titone, Renzo (1957). *Rudolf Allers psicologo del carattere*. Brescia: La Scuola Editrice.
- Vučić, Ante (2018a). Crkveni oci nisu odbacili klasičnu antičku znanost nego su je koristili na slavu Boga. *Bitno.net* (24. travnja). URL: <https://www.bitno.net/academicus/znanost/crkveni-oci-nisu-odbacili-klasicnu-anticku-znanost-nego-su-je-koristili-na-slavu-boga/> (5.4.2022.)
- Vučić, Ante (2018b). Crkva je bila jedina koja je u teškom razdoblju nakon raspada Rimskog Carstva palila svjetlo znanosti. *Bitno.net* (25. travnja). URL: <https://www.bitno.net/academicus/znanost/crkva-je-bila-jedina-koja-je-u-mracnom-srednjem-vijeku-palila-svjetlo-znanosti/> (5.4.2022.)
- Vučić, Ante (2018c). 'Renesansu srednjeg vijeka' pokrenula je Crkva svojim školama i prevodenjem arapskih i grčkih klasika. *Bitno.net* (26. travnja). URL: <https://www.bitno.net/academicus/znanost/renesansu-srednjem-vijeku-pokrenula-je-crkva-svojim-skolama-i-prevodenjem-arapskih-i-grckih-klasika/> (5.4.2022.)
- Vučić, Ante (2018d). Crkva je u tom 'mračnom' srednjem vijeku postavila temelje suvremene znanosti i obrazovanja. *Bitno.net* (28. travnja). URL: <https://www.bitno.net/academicus/znanost/crkva-je-u-tom-mracnom-srednjem-vijeku-postavila-temelje-suvremene-znanosti-i-obrazovanja/> (5.4.2022.)
- Vučić, Ante (2018e). Nastanak i razvoj jednog mita — ili o navodnom sukobu kršćanstva i znanosti. *Bitno.net* (29. travnja). URL: <https://www.bitno.net/academicus/znanost/>

- nastanak–i–razvoj–jednog–mita–ili–o–navodnom–sukobu–kršćanstva–i–znanosti/ (5.4.2022.)
- Vučić, Ante (2018f). Znanost kakvu znamo danas stvorili su judeo–kršćanska vjerovanja u Stvoritelja i autonomnost prirode. *Bitno.net* (3. svibnja). URL: [https://www.bitno.net/academicus/znanost/judeo–krscanska–vjerovanja–u–stvoritelja–i–autonomnost–prirode–stvorili–su–znanost–kakvu–znamo–danas/](https://www.bitno.net/academicus/znanost/judeo-krscanska-vjerovanja-u-stvoritelja-i-autonomnost-prirode-stvorili-su-znanost-kakvu-znamo-danas/) (5.4.2022.)
- Zimmermann, Stjepan (1930). *Philosophia perennis — od sv. Augustina do danas*. *Bogoslovska smotra*, 18(4), str. 441–456.

Rudolf Allers (1883–1963)

A Forgotten Scientist, Philosopher and Psychologist of the 20th Century

Želimir Puljić*

Summary

Rudolf Allers was born in Vienna on January 13, 1883. There he completed his studies in medicine and psychiatry. He observed that modern psychology is based on scientism and materialism, and so he studied philosophy in Milan where he “discovered Thomas Aquinas and scholastic philosophy”. He arrived at the conviction that with the aid of philosophy one can avoid erroneous attitudes about man in the field of psychology, and particularly psychoanalysis. He claimed that psychology did not originate in the laboratory of Wilhelm Wundt nor “on the couch” of Sigmund Freud, but rather in Greek philosophical thought before Christ. More perfect expressions thereof were attained in the works of the Christian writers of the Middle Ages. Although in the 20th century the spirit of positivism — which “rejects metaphysics” — prevailed in psychology, Allers was an exception. According to the principles of “eternal philosophy”, he created a “psychological utopia”. He hoped for and encouraged scientists to promote an interconnection between psychology and philosophy. He stressed that man carries within himself his future in the form of his ideals, hopes and tasks, goals and unrealized possibilities.

Keywords: Rudolf Allers; psychoanalysis; individual psychology; scientism; positivism; Catholic psychology; psychology and philosophy; Middle Ages; Church and science

* Želimir Puljić, Ph.D., Archbishop of Zadar, President of the Bishops’ Conference of Croatia. Address: Jurja Bijankinija 2, 23000 Zadar, Croatia. E-mail: zelimir@hbk.hr